

Christiana consentiat. Religio itaque tua competentibus scriptis universos faciat admoneri, scituros definitione sanctimonii tui hanc definitionem sibi esse præscriptam, ut quicumque damnationi memoratorum, quo pateat mens pura, subscribere impia obstinatione neglexerint, episcopatus amissione mulctati, interdicta, in perpetuum expulsi civitatibus, communione priventur. Nam cum ipsi juxta synodum Nicænam confessione sincera conditorem rerum omnium Deum, imperiique nostri veneremur auctorem; non patietur tua sanctitas sectæ detestabilis homines in injuriam religionis nova et inusitata meditantes, secretis tractatibus occultare sacrilegium semel publica auctoritate damnatum. Una enim eademque culpa est eorum, qui aut dissimulando conniventiam, aut non damnando favorem noxium præstiterint. Pater charissime atque amantissime: *et alia manu*: Divinitas te per multos annos servet incolumem. Data v. Iduum Juniarum, Ravennæ, Monaxio et Plinta Consulibus » *Eodem tenore etiam ad sanctum Augustinum episcopum data* (10).

EPISTOLA CCII¹.

Domini vere sanctis atque omni affectione ac jure venerandis, ALYPIO et AUGUSTINO episcopis, HIERONYMUS in Christo salutem.

Hieronymus Alypio et Augustino gratulatur, quorum opera Cœlestiana hæresis extincta sit: et excusat cur nondum refellerit libros Anniani Pelagiani.

I. SANCTUS Innocentius presbyter, qui hujus sermonis est portitor, anno præterito, quasi nequaquam in Africam reversurus, mea ad dignationem vestram scripta non sumpsit. Tamen Deo gratias agimus, quod ita evenit, ut nostrum silentium, vestris epistolis vinceretis. Mihi enim omnis occasio gratissima est, per quam scribo vestræ reverentiæ; testem invocans Deum, quod si posset fieri assumptis alis columbæ, vestris amplexibus implicarer, semper quidem pro merito virtutum vestrarum, sed nunc maxime, quia cooperatores et auctoribus vobis hæresis Cœlestiana jugulata est: quæ ita infecit corda multorum, ut cum superatos damnatosque esse se sentiant, tamen venena mentium non omittant; et, quod solum possunt, nos oderint, per quos putant se libertatem docendæ hæreseos perdidisse. »

II. « Quod autem quæritis utrum rescirpserim contra libros Anniani (11), pseudodiaconi Celedensis, qui copiosissime pascitur, ut alienæ blasphemiae verba frivola sub-

¹ Alias xxiv. quæ autem 202 erat, nunc 91. — Scripta exeunte an. 419.

ministret: sciatis me ipsos libros in schedulis missos a sancto fratre Eusebio presbytero suscepisse, non ante multum temporis; et exinde vel ingruentibus morbis, vel dormitione sanctæ et venerabilis filiæ vestræ Eustochiæ, ita doluisse, ut propemodum contemnendos putarem. In eodem enim luto hæsitat, et exceptis verbis tinnulis, atque emendicatis, nihil aliud loquitur. Tamen multum egimus; ut dum epistolæ meæ respondere conatur, apertius se proderet, et blasphemias suas omnibus patefaceret. Quidquid enim in illa miserabili synodo Diospolitana dixisse se denegat, in hoc opere profitetur, nec grande est ineptissimis næniis respondere. Si autem Dominus vitam tribuerit, et notariorum habuerimus copiam, paucis lucubratiunculis respondebimus: non ut convincamus hæresim emortuam; sed ut imperitiam atque blasphemiam ejus, nostris sermonibus confutemus: meliusque hoc faceret sanctitas vestra; ne compellamur contra hæreticum nostra laudare. Sancti filii communes, Albina, Pinianus et Melania, plurimum vos salutant. Has litterulas de sancta Bethleem sancto presbytero Innocentio dedi perferendas. Neptis vestra Paula miserabiliter precatur, ut memores ejus sitis, et multum vos salutat. Incolumes vos, et memores mei, Domini nostri Jesu Christi tueatur elementia, Domini, vere sancti atque omni affectione venerabiles patres. »

EPISTOLA CCIII^A.

Domino insigni et præstantissimo et desiderantissimo filio
LARGO (12), AUGUSTINUS in Domino salutem.

Augustinus Largo, ut bona sæculi hujus vana expertus contemnat, atque ex perpessione malorum melior evadat.

ACCEPI litteras eximietatis tuæ, quibus me ad te petisti ut scriberem. Quod quidem non desiderares, nisi et hoc, quod me posse scribere existimasti, gratum haberes atque jucundum. Id autem est, ut vana sæculi hujus, si inexpertus concupisti, expertus contemnas. Fallax est enim in eis suavitas, et infructuosus labor, et perpetuus timor, et periculosa sublimitas. Initium sine providentia, et finis cum poenitentia. Ita se habent omnia, quæ in ista mortalitatis ærumna cupidius quam prudentius appetuntur. Alia est autem spes piorum, alius laboris fructus, alia periculorum merces. Nam in hoc mundo non timere, non dolere, non laborare, non periclitari impossibile est. Sed plurimum interest qua causa, qua expectatione, quo termino ista quisque patiat. Ego quidem cum amatores sæculi hujus intueor, nescio quando possit esse ad eorum animos sanandos opportuna sapientia: quando enim res velut prosperas habent, fastu respuunt salubres monitus, et quasi anilem reputant cantilenam: quando autem in adversis agunt, magis cogitant evadere unde ad præsens anguntur, quam capere unde curentur, et unde

¹ Alias LXXXV. quæ autem 203 erat, nunc 23. — Scripta forte circa an. 420.

perveniant ubi angi omnino non possint. Aliquando tamen quidam cordis aures admovent, atque adhibent veritati, rarius inter prospera, crebrius inter adversa: sed tamen pauci sunt, ita enim prædicti sunt: inter quos te esse cupio, quia veraciter diligo, domine insignis et præstantissime ac desiderantissime fili. Hæc admonitio tibi sit mea resalutatio, quia etsi te deinceps talia perpeti, qualia pertulisti, nolo; plus tamen doleo hæc ipsa te sine aliqua in melius vitæ mutatione fuisse perpeßum.

EPISTOLA CCIV.

Domino eximio, et honorabili filio DULCITIO, AUGUSTINUS salutem in Domino.

Augustinus Dulcilio Tribuno et Notario Imperialiumque jussionum adversus Donatistas datarum executori ex lib. 2. Retract. c. 59. significans a se jam abunde satisfactum fuisse querelis Donatistarum; et ostendens eorum vesaniam qui sibi necem ultro consciscabant.

I. Non debui contemnere petitionem tuam, qua desiderasti a me institui, quemadmodum te oporteat hæreticis respondere, quorum salus in Domini misericordia instantia quoque tuæ strenuitatis inquiritur. Quamvis enim ingentes eorum multitudines, (unde plurimum gratulamur) quid sibi benefici conferatur intelligant: quidam tamen eorum Deo et hominibus miserabili instinctu furoris ingrati, ubi suis cædibus nos vastare non possunt,

¹ Alias LXXI. quæ autem 204 erat, nunc 173. — Scripta circa hoc tempus.

suo nos exitio terrere se credunt, aut lætitiã suã quærentes de mortibus nostris, aut tristitiã nostrã de mortibus suis. Sed non debet tot tantorumque populorum salutem furiosus error hominum impedire paucorum. Quid eis velimus non solum Deus et prudentes homines, verumetiam ipsi, cum sint nobis inimicissimi, sentiunt. Cum enim sua pernicie nos terrendos putant, non dubitant nos timere ne pereant.

II. Sed quid faciamus, videntes quod multi adjuvante Domino per occasionem vestram viã pacis inveniant? Numquid prohibere vos possumus vel debemus ab hac unitatis instantia, dum metuimus ne quidam durissimi, et in se ipsos crudelissimi, non nostra, sed propria voluntate se perdant? Optarem quidem ut omnes, qui contra Christum portant signum Christi, et contra Evangelium de ipso Evangelio, quod non intelligunt, gloriantur, a sua perversitate discederent, et nobiscum in ejus unitate gauderent. Sed quoniam Deus occulta satis dispositione, sed tamen justa, nonnullos eorum pœnis prædestinavit extremis, procul dubio melius incomparabili numerositate plurimis ab illa pestifera divisione et dispersione redintegratis atque collectis, quidam suis ignibus pereunt, quam pariter universi sempiternis ignibus gehennarum merito sacrilegæ dissensionis ardebunt. Sic enim pereuntes istos dolet Ecclesia, quemadmodum rebellem filium sanctus David, de cujus salute servanda sollicita dilectione mandaverat¹. Nam eum merito nefandæ impietatis extinctum, etiam cum testimonio lacrymosæ vocis ingemuit. Verumtamen superbo et maligno discedente in locum suum, populus Dei, qui fuerat illius tyrannide divisus, agnovit regem suum; et de amisso filio mœrorem patris, perfectio consolata est unitatis.

¹ 2 Reg. XVIII, 5.

III. Non itaque reprehendimus, domine eximie et honorabilis fili, quod tales homines apud Thamugadem prius edicto admonendos existimasti: sed quod ibi dixisti: « Noveritis vos debitæ neci dados, » putaverunt, sicut eorum rescripta indicant, hoc te fuisse comminatum, quod tu illos apprehensos fueras occisurus, non intelligentes de illa nece, quam ipsi sibi volunt ingerere, te locutum. Non enim tu in eos jus gladii ullis legibus accepisti, aut imperialibus constitutis, quorum tibi injuncta est executio, hoc præceptum est ut necentur. Secundo sane edicto dilectionis tuæ planius quid volueris aperuisti. Quod autem etiam ipsum episcopum¹ illorum putasti litteris alloquendum, humanissime ostendisti, quanta mansuetudine temperati sint in catholica Ecclesia, etiam qui potestate christiani Imperatoris, sive terrendo, sive plectendo corrigendis præficiuntur erroribus; nisi quod honorificentioribus eum verbis tractasti quam decebat hæreticum.

IV. Sed quod ejus responsioni me respondere voluisti, credo te arbitratum etiam hoc Thamugadensibus debere præstari, ut fallax doctrina ipsius, a quo seducebantur, aliquanto diligentius refellatur: verum nos et occupatissimi sumus, et jam in aliis plurimis opusculis nostris hujusmodi vaniloquia refutavimus. Jam enim nescio quoties disputando et scribendo monstravimus², non eos posse habere Martyrum mortem, quia Christianorum non habent vitam, cum Martyrem non faciat poena, sed causa. Docuimus etiam liberum arbitrium sic homini datum, ut tamen et divinis legibus et humanis rectissime gravium supplicia constituta sint peccatorum: et pertinere ad religiosos reges terræ, non solum adulteria vel homicidia vel hujusmodi alia flagitia seu facinora, verum etiam sa-

¹ Gaudentium Thamugadensem. — ² In epist. 185.

crilegia severitate congrua cohibere: multumque illos falli qui putant a nobis tales istos suscipi, quales sunt, quia non eos rebaptizamus. Quomodo enim tales suscipiuntur quales sunt, cum sint hæretici, et ad nos transeundo fiant Catholici? Neque enim propterea corda depravata non licet corrigi, quia Sacramenta semel data non licet iterari.

V. De mortibus autem furiosissimis, quas quidam eorum ipsi sibi inferunt, de quibus solent detestabiles et abominabiles esse multis etiam suis, quorum mentes dementia non tanta possedit, eis secundum Scripturas rationesque Christianorum sæpe respondimus, quoniam scriptum est: « Qui sibi nequam, cui bonus⁴? » Aut certe in eisdem positum tentationibus mori volentem occidat et proximum, qui sibi expedire et licere putat occidere se ipsum, quoniam Scriptura dicit: « Diliges » proximum tuum tanquam te ipsum². » Nullis autem jubentibus legibus vel legitimis potestatibus, non licere alterum occidere, etiam volentem et petentem, et vivere jam non valentem, satis indicat Scriptura Regnorum, ubi rex David regis Saülis interfectorem jussit occidi³, cum ille dixisset ab eo jam saucio atque semivivo peti- tum se fuisse ut hoc faceret, et animam corporis nexibus obluctantem solvique cupientem uno ictu vulneris ab illis cruciatibus liberaret. Proinde quia omnis, qui sine ulla legitimæ potestatis auctoritate hominem occidit, homicida est, quisquis se ipsum occidit non sit homicida, si non homo est. Hæc omnia multimodis in aliis plurimis nostris sermonibus, et litteris diximus.

VI. Verumtamen, quod fatendum est, de isto Razio seniore, quem summa exemplorum inopia coarctati se in

¹ Eccli. xiv, 5. — ² Levit. xix, 18, et Marc. xii, 31. — ³ Reg. i, 15.

Macchabæorum libris, quasi ad auctoritatem sceleris¹, quo se ipsos perdunt, perscrutatis omnibus ecclesiasticis auctoritatibus, vix aliquando se invenisse gloriantur, adhuc eis nunquam respondisse me recolo. Sed, quod tuæ charitati et prudentibus quibusque sufficiat ad istos redarguendos, si ad vitam Christianorum de Judæa gente atque illis litteris parati sunt omnium factorum exempla transferre, tunc et hoc transferant. Si autem illic sunt plurima eorum quoque hominum, qui litterarum illarum veritate laudati sunt, vel huic jam tempore non convenientia, vel etiam illo tempore non recte facta, tale etiam hoc est; quod in se ipsum Razius iste commisit: qui cum esset apud suos nobilis, et multum in Judaïsimo profecisset, (quæ sibi in comparatione justitiæ christianæ damna et stercora fuisse dicit Apostolus²), et propter hoc idem Razius Judæorum pater appellaretur; quid mirum est, si tanquam homini elatio superba subrepsit, ut mallet manu propria perimi, quam post illam in suorum aspectibus celsitudinem sustinere indignam in hostium manibus servitatem?

VII. Solent in litteris gentilium ista laudari. In his autem Machabæorum libris quamvis homo ipse fuerit laudatus, factum tamen ejus narratum est, non laudatum, et judicandum potius quam imitandum quasi ante oculos constitutum, non sane nostro judicio judicandum, quod nos quoque ut homines habere possemus, sed judicio doctrinæ sobriæ, quæ in ipsis quoque libris veteribus clara est. Longe quippe fuit iste Razius a verbis illis, ubi legitur, « Omne quod tibi applicitum fuerit » accipe, et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe³. » Non ergo fuit iste vir eligendæ mortis sapiens, sed ferendæ humilitatis impatiens.

¹ 2 Mach. xiv, 37. — ² Philip. iii, 8. — ³ Eccli. ii, 4.

VIII. Scriptum est, quod voluerit « Nobiliter et viriliter mori, sed numquid ideo sapienter? « Nobiliter » scilicet, ne libertatem sui generis captivus amitteret: « Viriliter » autem, quod tantas vires animi haberet, quibus idoneus esset ut se ipse perimeret; quod gladio cum implere non posset, de muro se præcipitem dedit, et sic adhuc vivus abruptam cucurrit ad petram, atque ibi jam exsanguis intestina sua produxit, quæ utraque manu dissipata spargebat in populum, ac deinde postea defessus occubuit. Magna hæc sunt, nec tamen bona. Non enim bonum est omne quod magnum est; quoniam sunt magna etiam mala. Deus dixit, « Innocentem et justum » ne occidas¹. » Si ergo iste innocens et justus non fuit, cur proponitur imitandus? Si autem innocens et justus fuit, quare interfector innocentis et justi, id est ipsius Razii, insuper putatur esse laudandus?

IX. Hæc interim, ne nimium proluxa fiat, huic epistolæ implendæ satis sint. Debeo autem Thamugadensibus ejusmodi ministerium charitatis, quoniam mihi et voto tuo et ab honorabili et charissimo filio meo Eleusino, qui Tribunatum apud eos egit, bene insinuati sunt, ut ambabus epistolis Gudentii Donatistarum episcopi, et maxime posteriori, quam secundum Scripturas sanctas se fecisse arbitratur, ita respondeam, ne aliquid prætermisum putetur.

¹ Exod. xxiii, 7.

EPISTOLA CCV¹.

Dilectissimo fratri CONSENTIO, AUGUSTINUS.

Augustinus Consentio, respondens ad illius percontationes de corpore Christi quale nunc sit, necnon de nostris corporibus qualia futura sint in resurrectione.

I. QUANTUM ad oculos attinet corporales, quosdam videmus, nec novimus, quorum a nobis studia vitæ nesciuntur; quosdam novimus, nec videmus, quorum nobis charitas et affectus innotuit, in quibus et te annumeramus; et ideo te magis videre desideramus, ut in iis sis, quos et videmus, et novimus. Nam illi qui ignoti nostris oculis ingeruntur, non solum desiderabiles non sunt, sed vix tolerabiles sunt, nisi aliquibus signis pulchritudo in his hominis interioris appareat. Quorum autem, sicut tuus, nobis prius animus intelligendo, quam videndo corpus apparuit, jam quidem novimus eos; sed ideo etiam videre desideramus, ut per illud quod conspicitur oculis, multo jucundius et familiarius eo, quem jam novimus, amico interiore perfruamur. Verum et hoc de te nobis Deus fortasse donabit, quietioribus et tranquillioribus, sicut optamus, rebus humanis, ut id honestæ charitatis sit potius quam molestæ necessitatis. Nunc ad ea respondeam, sicut Domino adjuvante potuero, quæ præter epistolam in alia chartula a me quaerenda misisti.

¹ Alias cxxvi. quæ autem 205 erat, nunc 189. — Scripta forte eodem tempore.

II. Quæris « Utrum nunc corpus Domini ossa et sanguinem habeat, aut reliqua carnis lineamenta. » Quid si adderes, utrum etiam vestimenta, nonne auferetur quæstio? qua causa, nisi quia ea, quæ in usu vitæ hujus nostræ corruptibilia novimus, sine corruptione cogitare vix possumus, cum divinorum miraculorum quædam documenta, jam data sint, ex quibus liceat conjectare majora? Nam si vestis Israëlitarum per tot annos in eremo sine tritura esse potuit, si morticina pellis calceamentorum tandiu sine labe duravit, potest ubique Deus quorumlibet corporum, per quantum voluerit tempus, incorruptam protendere qualitatem. Ego proinde Domini corpus ita in cælo esse credo, ut erat in terra, quando ascendit in cælum. Dixerat autem Discipulis, ut in Evangelio legimus, de sua resurrectione dubitantibus, et illud quod videbant, non corpus, sed spiritum esse putantibus, « Videte manus meas, et pedes, pal- » pate, et videte, quia spiritus ossa et carnem non » non habet, sicut me videtis habere¹. » Sicut eorum, cum esset in terra, contrectatus est manibus, sic eorum est, cum iret in cælum, deductus aspectibus. Ibi vox angelica sonuit, « Sic veniet, quemadmodum eum vi- » distis euntem in cælum². » Fides adsit, et nulla quæstio remanebit.

III. Nisi forte de sanguine requirendum est, quia cum dixisset, « Palpate et videte quia spiritus carnem » et ossa non habet, » non addidit, sanguinem. Non ergo et nos addamus inquirere, quod ille non addidit dicere: et de compendio, si placet, finita sit quæstio. Fortassis enim, accepta occasione sanguinis, urgebit nos molestior perscrutator, et dicet, Si sanguis, cur non et pituita, cur non et fel flavum et fel nigrum, quibus

¹ Luc. xxiv, 39. — ² Act. i, 11.

quatuor humoribus naturam carnis temperari etiam medicinae disciplina testatur. Sed quodlibet quisque addat, corruptionem addere caveat, ne suae fidei sanitatem castitatemque corrumpat.

IV. Ex consuetudine rerum expertarum, inexperta opera divina, infirmitas metitur humana, et acutule se garrere arbitratur, cum dicit, Si caro est, et sanguis est: si sanguis et caeteri humores: si caeteri humores, ergo et corruptio. Eo modo diceret, Si flamma est, et ardet: si ardet, et urit: si urit, ergo virorum trium in fornacem ignis ab impio rege missorum corpora incendit. Si autem hoc in tribus viris miraculum factum esse non dubitat, quisquis de divinis operibus recte sapit; cur non credatur, qui fecit illa corpora non posse igne corrumpi, fecisse illud corpus nec posse corrumpi igne nec fame nec morbo nec senio, nec ulla vi alia, qua solet humana corpora labefactare corruptio? Quod si quisquam dicit, non carni trium illorum virorum additam contra ignem incorruptionem, sed ipsi igni detractam corrumpendi facultatem, quid veremur ne carnem facere nequiverit non posse corrumpi, qui fecit ignem non posse corrumpere? Nam si illud non de carnis sed de ignis mutatione intelligitur, multo est mirabilius: simul enim et hominum corpora non urebat ne posset nocere, et ligna fornacis urebat ut posset ardere. Sed qui etiam ista non credunt, nimium de divina potestate diffidunt, nec cum eis vel ad eos nunc sermo nobis est. Qui autem ista credunt, ex his etiam illa utcumque conjiciant, quae fideliter quaerunt. Valet igitur divina potentia de ista visibili atque tractabili natura corporum, quibusdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates: ac per hoc valet etiam membra mortalia formae lineamentis manentibus, corruptione vero mortalitatis emortua, stabili vi-

gore firmare; ut absit labes, adsit effigies; adsit motio, absit fatigatio, adsit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas.

V. Quod ergo legitur apud Apostolum, « Caro et » sanguis regnum Dei non possidebunt¹, » solvitur quidem quaestio etiam isto modo, quem tu commemorasti, ut carnis et sanguinis nomine, opera carnis et sanguinis intelligantur: verum, quia non de operibus, sed de modo resurrectionis loquebatur Apostolus, et eam quaestionem disputando versabat, melius eo loco intelligitur caro et sanguis pro corruptione carnis et sanguinis posita. Si enim nomen carnis significat operationem, cur non significet etiam corruptionem, sicut dictum est, « Omnis » caro foenum. » Nam et hic ipsa corruptibilitas significata est. Sequitur enim, « Et omnis honor carnis ut flos » foeni: foenum aruit, flos decidit². » Numquidnam hoc etiam illi carni competit, de qua dictum est, « Palpate » et videte, quia spiritus ossa et carnem non habet, » sicut me videtis habere³? » Nam quomodo arescat aut decidat, cum scriptum sit, quod « Christus surgens a » mortuis, jam non moritur, et mors ei ultra non domi- » nabitur⁴? »

VI. Proinde ipsam apostolicam sententiam desuper inspice, totamque considera. Cum resurrectionem mortuorum persuadere vellet eis, qui dicebant, quod resurrectio mortuorum non est, Christi resurrectione praemissa in exemplum, inter caetera quae ibi disseruit, intulit sibi quaestionem atque ait, « Sed dicet aliquis, quomodo » resurgent mortui? quo autem corpore venient, » id est quali corpore? Deinde adhibens documenta seminum, « Stulte, inquit, tu quod seminas non vivificatur nisi » prius moriatur; et quod seminas non corpus quod fu-

¹ 1 Cor. xv, 50. — ² Isaï. xl, 6. — ³ Luc. xxiv, 39. — ⁴ Rom. vi, 9.